

Nuorsuomalaisuus Suomen aate- ja puoluehistoriassa¹

TAPANI KUNTTU

Intressi- ja joukkopuolueet säilyttivät vahvan aseman Suomessa aina 1970-luvulle asti. Tuoloin puoluelaitoksemme ideologinen luokkajohdanto alkoi vähitellen vähentyä ja puolueista tuli aikaa myöten toisiaan muistuttavia yleispuolueita. Kehitys vei viime vuosikymmenen kuluessa kohti samankaltaistumista, vaihtoehtomuutta, jopa aatteettomuutta. Perinteinen puolueuskollisuus oli höltyvässä, ja kiinnostus puolueisiin ja puolue toimintaan vähenevässä. Puolueiden rinnalla alkoi näkyä erilaisia kansanliikkeitä ja -hankkeita, samalla kun poliittisesti kodittomista äänestäjistä tuli entistä suurempi ja varteenotettavampi ryhmä. Ajassa oli selvää sosiaalista tilausta uusille vapaamielisille aatteille. Oli vain ajan kysymys, miten, mihin ja milloin tämä 'liberalismi' tulisi kana-voitumaan.

Keskustelu suomalaisesta liberalismista ja liberaalisten voimien kokoamisesta käynnistyi toden teolla vuoden 1994 alkupuolella. Uuden sisällön ja suunnan keskustelulle tarjosi Risto E.J. Penttilän, Jaakko Tapanisen ja Janne Jutilan yhdessä kirjoittama *Ultimatum isänmaalle – nuorsuomalainen näkemys Suomen mahdollisuuksista*. Samanaikaisesti lanseerattiin mediajulkisuuteen ja politiikkaan uusi, vanha termi: nuorsuomalaisuus. Ultimaatumia oli annettu ja keskustelu avattu!

Ultimatum isänmaalle -kirja ilmestyi 'onnelisten tähtien alla', tilanteessa, jossa oli tilaa ja tilausta. Tekijäkolmikoon 'kumpujen yöstä' esiin nostama nuorsuomalaisuus oli varsinainen löytö; olihan nuorsuomalaisuus yksi Suomen aate- ja puoluehistorian alkuvuosikymmenten merkittävistä aatesuunnista. Siinä on perinteisesti nähty kosolti myönteisiä arvoja ja arvostuksia.

On kysely – eikä aina aivan aiheetta – onko historiallisen nuorsuomalaisuuden ja *Ultimatum*in tekijöiden ajatusten välillä muuta yhteistä kuin nimi, nuorsuomalaisuus. Puuttumatta tässä syvemmästi vuoden 1994 lopussa perustetun Nuorsuomalaisen puolueen aatepohjaan ja ohjelmiin on kuitenkin syytä todeta, että tämän päivän nuorsuomalaisen vaatimukset avoimuuden lisäämiseksi sekä kansalaisyhteiskunnan, kasvatuksen, koulutuksen, kansainvälisyyden, tasa-arvon ja naisten aseman kehittämiseksi tuovat jossain määrin mieleen sata vuotta sitten liikkeelle lähteneiden nuorsuomalaisen ohjelmajulistukset. Uusi nuorsuomalaisuus näyttäytyy sittenkin melko talouspainotteisena, eikä siinä ole kovin paljon historialliselle nuorsuomalaisuudelle tunnusomaista idealismia ja legalismia. Aika on toinen ja tilanteet erilaiset!

Poliittinen modernisaatio ja nuorsuomalaisuuden alku

Mitä sitten oli historiallinen nuorsuomalaisuus? Aatehistoriallisesti Suomi on moniin Euroopan maihin, myös muihin Pohjoismaihin verrattuna erikoistapaus. Puoluejärjestelmämme läh-

¹ Katsaus perustuu pääosin Nuorsuomalaisen puolueen perustamisen 100-vuotisjuhlallisilla Helsingissä 26.11.1994 pidettyyn esitelämään.

tökohtat ovat niin ikään poikkeukselliset. Yhteiskunnallisista kysymyksistä ei tullut autonomisessa Suomessa pitkään aikaan johtavaa poliittista teemaa. Kun valtiopäivien toiminta oli käynnistynyt uudelleen vuonna 1863, keskeiseksi keskustelun aiheeksi ja rintamanjakajaksi tuli kansallinen problematiikka ja ennen muuta kielikysymys, ei niinkään valtiollinen kysymys. Suomalaisten liberaalien esittämistä ajankohtaisista kysymyksistä, kuten suhteesta Venäjään, uusista perustuslaeista ja vapaamielisistä aatteista, ei tuolloin juurikaan ollut mahdollisuuksia keskustella.

Toisin kuin muissa Pohjoismaissa meillä ei vielä viime vuosisadan jälkipuoliskolla syntynyt laajaa keskustelua ja taistelua parlamentarismin ja äänioikeuden laajentamisesta. Osaltaan tähän vaikuttivat Leo Mechelinin johtaman liberaalin ryhmittymän hajoaminen 1880-luvun alussa ja Venäjän yhteydestä johtuvat erityisolosuhteet. Jatkossa Suomen poliittisen uuden aikaistumisen suunta ja muodot tulivat määräytymään länsieurooppalaisten ja pohjoismaisten vaikutteiden mukaisesti ja sisältö omien, kotimaisten erityisolosuhteiden pohjalta (Mylly 1989, 60–61).

1880-luvulta lähtien lehtimiehet, kirjailijat ja taiteilijat toivat eurooppalaisen kulttuurin virtauksia Suomeen. Näillä piireillä oli harrastusta myös yhteiskunnallisiin asioihin. Vuonna 1889 perustetusta Päivälehdessä ja Nuorsuomalaisesta klubista tuli vapaamielisten, yhteiskunnallisten kysymysten keskeisin keskustelufoorumi. Päivälehdessä, ennen muita Eero Erkon, Juhani Ahon ja Arvid Järnefeltin, lisäksi on tulevien nuorsuomalaisten eturivistä syytä jo tässä vaiheessa nostaa esiin K.J. Ståhlberg. Päivälehdessä piiriin kuuluvilla oli kansainvälisen esimerkin mukaisesti kiinnostusta myös työväenkysymykseen. Nuorsuomalaisilla olikin näkyvä rooli työväenyhdistysten perustamisessa ja toiminnassa niin sanotulla wrightiläisellä kaudella.

Yhteiskunnallinen kysymys oli nyt kohoamassa merkittävään asemaan, samalla kun kielitaistelun kiivaus oli hellittämässä. Samoihin aikoihin äänioikeuskysymys alkoi askarruttaa säätyvaltiopäiviä selvästi enemmän. Asia kiinnostoi lähinnä nuorsuomalaisia ja yleensä liberaaleja vaikutteita omaksuneita edustajia (Mylly 1989, 62–63).

Kielitaistelun laimentuminen ja uusien yhteiskunnallisten kysymysten ja äänioikeuskysymyksen työntyminen esille kärjistikivät Suomalaisen puolueen sisäistä tilaa. Marraskuun 25. päivänä vuonna 1894 Suomalaisen puolueen 'nuoret' – etunenässä Eero Erko, Jonas Castrén ja K.J. Ståhlberg – hyväksyivät ensimmäisen, oman ohjelmansa. Tämän suomenkielistä kansallista liberalismia ilmentävän puolueohjelman keskeisimmät kohdat rakentuivat perustuslaillisuuden, äänioikeuden laajentamisen, suomen kielen oikeuksien lisäämisen, kansalaisvapauksien ja useiden yhteiskunnallisten uudistusten varaan.

Nuorten suomenmielisten ohjelmajulistus on suomalaisen vapaamielisen tradition alku ja suomalaista liberalismia edustaneiden puolueiden aatteellinen perusta. Tätä nuorsuomalaisten ensimmäistä ohjelmaa on luonnehdittu 'valtiolliselta osaltaan tiukaksi laillisuusohjelmaksi ja muilta osiltaan – sivistykselliseltä, taloudelliselta ja sosiaaliselta osaltaan – selväpiirteiseksi ja keskitetyksi, joskin asiasisällöltään suppeaksi reformiohjelmaksi' (Borg 1965, 22).

Venäjän yhtenäistämispoliitiikan alkaminen merkitsi kielikysymyksen tietoista syrjänsiirtymistä. Valtiollinen kysymys ei kuitenkaan noussut esille liberaalien ja nuorsuomalaisten toivomalla tavalla. Nyt ei enää ollut kysymys autonomian laajentamisesta ja maan länsimäistämistä vaan valtiollis-kansallisesta puolustustaistelusta.

Vuosien 1905–1907 raju poliittinen murros eduskuntauudistuksineen ja äänioikeuden laajentamisineen vastasi varsin hyvin nuorsuomalaisten tavoitteita ja ohjelmia. Samalla sortokausien välinen 'hengähdystauko' merkitsi luokkapolueiden esiintuloa ja läpimurtoa. Kaikesta uuden aikaistumisesta huolimatta Suomi oli vielä 1900-luvun alussa selvästi jäljessä pohjoismaisista valtioista parlamentarismissa, kansalaisoikeuksien ja kansalaisvapauksien juurtumisessa, poliittisten instituutioiden monipuolisuudessa ja tiedotusvälineiden tasossa (Mylly 1989, 63–65).

Ensimmäisiin eduskuntavaaleihin nuorsuomalaiset lähtivät perustuslaillisuutta ja edistykellisiä uudistuksia painottavalla ohjelmallaan, joka sisälsi muun muassa tasapainoisen kieli-ohjelman, sosiaalista oikeudenmukaisuutta ajavan maalaisohjelman, yhteiskunnallisiin paran-

nuksiin tähtävään työvänohjelman ja naisen itsenäisen aseman turvaavan ohjelman (ks. Borg 1965, 54–64). Vaikka nuorsuomalaisten perustuslaillisuus ja uudistusystävällisyys samastuivat hyvin 'ajan henkeen', vaalit tuottivat heille selvän pettymyksen. Tulos, 26 kansanedustajaa, ei vastannut odotuksia. Hallitusvastuu ja konkreettisten vastausten vähyys ajankohtaisiin kysymyksiin selittivät osaltaan heikkoa vaalimenestystä. Jo tuolloin paljastui tosiasia, että nuorsuomalaisilta – liberaaleilta – näytti puuttuvan selvät, luonnolliset kannattajat ja kohderyhmät, jotka he voisivat lukea omikseen. Tämä on tullut esille eräänlaisena ikuisena ongelmana myös nuorsuomalaisten perillisten, liberaalien toiminnassa. Mutta jo tuolloin lohdutettiin K.J. Ståhlbergin toteamuksella, että 'hyvän ja oikeutetun asian ajamisessa on turvallisempaa luottaa pienemmän joukon kyvykkyyteen kuin suuren joukon masaan'.

Nuorsuomalaisuuden monet kasvot

Sortovuosien kuluessa alkoi Nuorsuomalaisessa puolueessa erottua kaksi pääsuuntausta. Toisaalla oli voimakasta ja tinkimätöntä perustuslaillisuutta ja oikeusvaltion tunnuksia – oikeusliberalismia – painottava puolueen oikeisto eli pääskysyt ja toisaalla suhteellista vastarintaa sekä kansanvaltaisuutta ja yhteiskunnallista edistystä – sosiaaliliberalismia – korostava vasemmisto eli varpuset. Jälkimmäisistä tuli jo autonomiakauden loppuvuosina suomalaisen vapaamielisyyden lipun itseoikeutettuja kantajia; tunnetuimpana edustajanaan K.J. Ståhlberg.

Vuoden 1906 puoluekokouksesta lähtien nuorsuomalaisten pääsuuntausten keskinäiset välit alkoivat selvästi huonontua. Puolueessa käytiin aika ajoin varsin kiivasta aate- ja valtapoliittista taistelua. Tämä näkyi puolueen keskustelimitissä ja valtiopäivillä; joutuipa nuorsuomalaisten eduskuntaryhmä pitämään kokouksia kahtia jakautuneena. Kuvaavaa myös on, että kun K.J. Ståhlbergin johtama varpusfraktio halusi kehittää yhteistyötä vanhasuomalaisten kanssa, pääskysyt, johtajinaan muiden muassa P.E. Svinhufvud ja Jonas Castrén, pitivät yhteistoimintaa ruotsalaisten kanssa ensiarvoisen tärkeänä. Tietynlaista paradoksaalisuutta on siinäkin, että oikeistolaisuudestaan tunnetut pääs-

kyset olivat vuonna 1917 valmiit tekemään yhteiskunnallisia myönnytyksiä Sosiaalidemokraattiselle puolueelle, sen ajan kun sosiaalidemokraattien uskottiin ajavan itsenäisyyttä (Luukanen 1994, 36–37; Vares 1994, 391–393).

Edellä mainittujen pääsuuntausten sisällä mutta myös ulkopuolella oli pieniä alaryhmiä, fraktioita. Varpusten keskuudessa toimi muun muassa Helsingin Sanomien piiri ja vastaavasti pääskysten oikealla siivellä aktiivinen, itenäisyyttä tavoitteleva ja jääkäriiliikettä tukeva niin sanottu Uuden Päivän ryhmä. Venäjän maaliskuun vallankumouksen jälkeisessä vapautumisen vaiheessa vuonna 1917 kokoontui Helsingissä muutaman kuukauden ajan niin sanottu jakobiiniklubi – nuorsuomalaisten oma vasemmisto. Näiden nuorten, tinkimättömien edistysmielisten ja tasavaltalaisten piirissä ei oikein enää jaksettu uskoa puolueen uudistumiseen. Akseli Nikulan, K.N. Rauhalan ja Urho Toivolan johtamat jakobiinit tavoittelivat uutta, porvarillista vasemmistoa edustavaa radikaalia uudistuspuoluetta. Suunnitelmat jäivät kuitenkin tuolloin toteutumatta.

Vuoden 1918 tapahtumien jälkiselvittelyissä kansalaisoppua ja sovittelua painottaneet tasavaltalais-liberaalit saivat osakseen monarkistiskonservatiivien tuomion. Nuorsuomalaisia tasavaltalais-liberaaleja syytettiin punaisten liiallisesta ymmärtämisestä, heikkoudesta ja aatteettomuudesta. Tämä liberaalinen sovintopoliittikka ja kansalliseen eheytymiseen tähtävä uudistustyö – käytännössä harjoitettuna keskustapolitiikkana – johti ennen pitkää sisällissodan synnyttämien raja-aitojen poistumiseen. Itsenäisyyden alkuvuodet ilmensivät ratkaisuisaan ja uudistuksissaan ståhlbergilaista 'laillista edistystä kansanvallan ja kansalaisvapauksien pohjalla'.

Pääosin Nuorsuomalaisen puolueen uudistusystävällisen varpusryhmän perinteille ohjelmansa laskenut ja joulukuussa 1918 toimintansa aloittanut Kansallinen edistyspuolue vastasi aika hyvin eurooppalaista liberalismia. Toisaalta puolueella oli ajan olosuhde- ja ympäristötekijöiden muokkaamat vahvat kansalliset piirteet. Kansallisen edistyspuolueen alkuvuosien aatteellinen ja ohjelmallinen työ perustui pitkälti ståhlbergilaisen nuorsuomalaisuuden traditioille. Itse asiassa Nuorsuomalaisen puolueen kevään 1917 puoluekokouksessa hyväksymä

erittäin edistysmielinen uudistusohjelma siirtyi keskeisiltä osiltaan Edistyspuolueen ensimmäisen yleisohjelman perustaksi.

Tinkimätöntä perustuslaillisuutta edustaneet ja yhteiskunnallisissa kysymyksissä varsin vanhoilliset pääskysyet sitä vastoin löysivät uuden poliittisen kodin Kansallisessa kokoomuspuolueessa.

Vaikka hallitusmuotokysymys ajankohtaisena ongelmana jakoi lopullisesti Nuorsuomalaisen puolueen – ja laajemminkin porvarillista kenttää – uudelleenmuotoutumisessa oli viime kädessä kysymys rajanvedosta suomalaisen konservatismiin ja liberalismiin välillä. Meilläkin oli vuoden 1918 päättyessä siirrytty puoluejärjestelmän yleiseurooppalaiseen jakoperusteisiin. Edistyspuolue tuli muita selvemmin ja yhtenäisemmin edustamaan suomalaista liberalismia.

Demokratian, parlamentarismien ja kansojen itsemääräämisoikeuden tunnukset symboloivat ensimmäisen maailmansodan voittajavaltioiden ohella myös rakenteilla olevaa 'uutta Eurooppaa'. Nämä tunnukset saivat Suomessa vasta-kaikua lähinnä entisissä nuorsuomalaisissa, tasavaltalaisissa liberaaleissa. Edistysmieliset liberaalit ja Helsingin Sanomien piirin edustajat, muiden muassa Eero Erkkö, K.J. Ståhlberg ja Rudolf Holsti, uskoivat valtioiden yhteistyöhön, kansainväliseen oikeuteen ja sovitteluun pohjautuvaan politiikkaan. Tämä oli aikaan sovellettua ja sopeutettua 'pikkuvallioidealismia'.

Holstin tulo ulkoministeriksi kevätkesällä 1919 avasi samalla ulkoasiainhallinnon ovet nuorille, joita yhdisti tasavaltalaisuus, nuorsuomalaisuus ja edistysmielisyys. Opintomatkat läntisten demokratioiden keskuksiin olivat vaikuttaneet huomattavasti tämän ryhmän maailmankuvan jäsentymiseen. Demokratia, parlamentarismi, ententemielisyys ja erityisesti anglofiilisyys muodostivat tasavaltalais-liberaalien yhteiskunta- ja maailmankuvan peruselementit. Ulkopoliittikan alalla edellä mainituilla 'pikkuvallioidealismien' edustajilla oli itsenäisen Suomen alkutaipaleella kiistaton vaikutusasema, ensimmäisestä presidentistä ja hänen ulkoministeristään alkaen (Kunttu 1995, 3–9).

Agraarivaltaisessa, arvokonservatiivisessa ja luokkapuolueiden hallitsemassa maailmansotien välisen ajan Suomessa vapaamielisin tunnuksin esiintyneet liberaalit jäivät ajan oloon vähene-

vän kannatuksen vangeiksi. Mitä enemmän aikaa kului itsenäisyyden alun liberalismien suuruuden päivistä – tasavaltalaisuuden ja parlamentarismien korkeasuhdanteesta – sitä vaikeammaksi alkoi varpusten aateperintöön pohjaavien liberaalien asema käydyä. Tämän kehityssuunnan sai tuolloin eritoten kokea Edistyspuolue ja myöhemmin sen perilliset. Paremmiin sen sijaan menestyi Kokoomus, jossa entisillä pääskysillä oli alusta alkaen, mutta varsinkin 1920-luvun alkupuolelta lähtien, näkyvä asema.

Aateperintö ja jälkikuva

Nuorsuomalainen puolue ei koskaan ollut varsinainen kansanliike, kuten Suomalainen puolue alkuvaiheessaan, mutta ei myöskään luokkapuolue, kuten esimerkiksi Maalaisliitto. Nuorsuomalaiset miellettiin akateemiseksi, ehkä jossain määrin elitistiseksi ryhmittymäksi. He samastuivat helposti yhteiskunnan sivistyneistöön ja lukeneistoon; olkoonkin, että heidän kannattajissaan ja edustajissaan näyttäytyi lähes koko yhteiskunnallinen kirjo. Nuorsuomalaisten ajamat asiat myönnettiin yleisesti hyväksi ja oikeiksi, mutta heidän ohjelmissaan ei ehkä sittenkään aina ollut riittävästi 'tavallisen kansan' kaipaamia konkreettisia vastauksia.

Nuorsuomalaisten jälkikuva ja -maine on yleensä kytketty puolueen vasemmiston eli varpusten arvioihin. Puhuttaessa nuorsuomalaisuuden aateperinnöstä on tarkoitettu ennen muuta ståhlbergilaista nuorsuomalaisuutta, johon ovat erottamattomasti kuuluneet vapaamielisyys, tasavaltalaisuus, laillisuus, kansanvaltaisuus ja vahva sosiaalisuus. Tätä aateperintöä ovat erilaisin painotuksin jakaneet Edistyspuolueen jälkeen Suomen kansanpuolue, Vapaamielisten liitto ja Liberaalinen kansanpuolue.

Pääskysten arvomaailma, johon kuuluivat muun muassa tinkimätön perustuslaillisuus, yhteiskunnallinen vanhoillisuus, heimonationalismi, venäläisvastaisuus ja korostettu isänmaallisuus, on sitä vastoin unohtettu tai ainakin haluttu unohtaa. Jälkiarvioinneissa pääskysten osaksi tulikin usein jäädä jonkinlaiseksi nuorsuomalaisuuden 'varjokuvaksi'.

Kuten tunnettua ståhlbergilaisen nuorsuomalaisuuden näyttävimmät voitot ja saavutukset on kirjattu itsenäisyyden alun suurissa ratkaisuissa. Keskeisissä instituutioissa, lainsäädän-

nössä ja uudistuksissa näkyi hyvin perustuslailis-liberaalis-nuorsuomalainen ideologia, aina perustuslakien laatimisesta oppivelvollisuuden säätämiseen asti. Nuorsuomalaisten ja liberaalien valtioideaali olikin ennen kaikkea laki- ja instituutiovaltio (ks. Jussila 1994, 44, 46). Jatkossa nuorsuomalaisuuden aateperintö tuli enemmänkin vaikuttamaan suomalaisen yhteiskunnan ja poliittisen järjestelmän sisällä ja perustoissa, suuntaa-antavana ja asenteisiin vaikuttavana ilmapiiritekijänä. Erityisen suuri merkitys tuli olemaan nuorsuomalaisuuden aatteisiin pohjautuvalla, varsin vaikutusvaltaisella sanomalehdistöllä.

Liioittelematta voi todeta, että ryhtyessään sata vuotta sitten voimakkaasti puolustamaan Suomen valtiollista asemaa sekä ajamaan kansanvallan laajentamista siihen kuuluvine äänioikeuskysymyksineen ja monine yhteiskunnallisine uudistusvaatimuksineen nuorsuomalaiset loivat pohjaa tulevalle itsenäiselle Suomelle ja sen demokraattisille perustuksille. Merkitystä on myös ollut sillä, että nuorsuomalaiset tarjosivat alusta alkaen foorumin vapaamielisten näkemysten esiintulolle sekä selvän kanavan ulos – ja länteen. Nuorsuomalaisuuteen kuului-kin voimakas 'läntinen lataus'; turhaan ei ole puhuttukaan 'ikkunoiden avaamisesta Eurooppaan'.

Vaikka nuorsuomalaisuutta on tarkasteltava ennen kaikkea osana suomalaista aate- ja puoluehistoriaa – tällaisena sillä on ollut varsin suuri vaikutus ja merkitys – näyttäisi nuorsuomalaisuudella olevan annettavaa tänäkin päivänä. Kuvaavaa on, että nuoret, poliittisesti ko-

dittomat ja 'liikkuvat liberaalit' tunnustavat tänään aatteellisissa lähtökohdissaan velkansa historialliselle nuorsuomalaisuudelle. Ei liene silkka sattuma, että Risto E.J. Penttilän ympärille kokoontuneet uudet nuorsuomalaiset omivat Nuorsuomalaisen puolueen nimen ja perustivat samanimisen puolueen liki päivälleen sata vuotta myöhemmin kuin Suomalaisen puolueen 'nuorten' ohjelma hyväksyttiin ja julkaisiin.

LÄHTEET

- Borg, Olavi (1965): *Suomen puolueet ja puolueohjelmat 1880–1964*. WSOY, Porvoo.
- Jussila, Osmo (1994): Nuor- vai vanhasuomalainen Suomi?. Teoksessa Teuvo Mällinen (toim.), *Nuoren Suomen ytimessä. Näkökulmia nuorsuomalaisuuteen ja Nuori Suomi -albumiin*. Gummerus, Jyväskylä (painopaikka). s. 42–50.
- Kunttu, Tapani (1995): *Anglofiilisyyttä, demokratiaa ja kansainliittoidealismia. Nuorten holstilaisten diplomaattien Eurooppa-kuva 1920-luvun alussa*. Turun Historiallisen Yhdistyksen julkaisuja 2/1994. Turun Historiallinen Yhdistys, Turku.
- Luukanen, Niilo (1994): Kulttuuria ja politiikkaa: nuorsuomalaisuuden ensimmäiset vuosikymmenet. Teoksessa Teuvo Mällinen (toim.), *Nuoren Suomen ytimessä. Näkökulmia nuorsuomalaisuuteen ja Nuori Suomi -albumiin*. Gummerus, Jyväskylä (painopaikka). s. 23–41.
- Mylly, Juhani (1989): *Poliittinen modernisoituminen autonomisessa Suomessa. Traditio, järjestelmä, symbolit. Tutkielmia Suomen poliittisesta kulttuurista 1800- ja 1900-luvuilta*. Turun yliopiston julkaisuja. Sarja C, osa 76. Turun yliopisto, Turku.
- Vares, Vesa (1994): Nuorsuomalaisuus rediviva? *Kanava* 22:7, s. 390–394.